

İZMİTLİ BİR TIBBİYE HOCASI:
DOKTOR FEYZULLAH İZMİDÎ
(1845, İZMİT - 24 EKİM 1923,
İSTANBUL)

Nermin ERSOY*

Ülkemizde 19. yüzyıl tıp eğitimine, iç hastalıklarının gelişmesine çok önemli katkılar sağlamış olan Dr. Feyzi Paşa yaşamı boyunca vatanına hizmet etme sorumluluğunu en iyi şekilde yerine getirmeye çalışmış hekimlerimizden biridir.

1842 (1261) İzmit doğumlu olan Feyzi Paşa'nın asıl ismi dedesinin adı olan Feyzullah'tır.

Okuldaki adı babası Hasan efendinin ismi ile birlikte Feyzi Hasan olarak geçmektedir¹. Muallim (Profesör) Doktor Feyzi Paşa olarak tanınmasına karşın, kendisini Doktor Feyzullah İzmidî olarak tanıtmaktan çok hoşlanan ve imzasını Feyzullah İzmidî olarak atan Feyzi Paşa'yı biz de bu isimle yâd etmek istedik.

İzmit'in Alaca Mescit Mahallesi'nin Veli Hoca sokağında (mahallesinde)² 65 no'lu evde doğmuş olan Feyzi Paşa'nın babası Yeniçeri ağalarından Karakollukçu Feyzullah Ağa'nın oğlu İzmitli Çıkrıkçı Hasan Usta, annesi ise Zeliha Şerife Hanım'dır. Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin beşinci sınıfında (1864) iken İzmit'in Topçular ailesinden Saniye hanımla ilk evliliğini yapmış ve Ferdane ile Selim adlı iki çocuk sahibi olmuştur. 1881 yılında eşinin ölümü üzerine Samiye hanımla evlenmiş ve bu evliliğinden Feyziye, Mehmet Ziya, Mehmet Şakir ve Emine Melek adlarında dört çocuk sahibi daha olmuştur.³

* Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Temel Tıp Bilimleri Bölümü, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Başkanı, e-mail: nersoy@kocaeli.edu.tr

1 Aykut Kazancıgil. Tıp Fakültesi Tarihçesi (Mırat-ı Mekteb-i Tıbbiye). Cilt I. Özel yayınlar, İstanbul, 1991, Sayfa: 119

2 Dr. Feyzi Paşa'nın bizzat tuttuğu ve aileye ait kuyudat defteri adlı defterinde her ikisi mahalle olarak geçmektedir.

3 Feyzi Paşa Dosyası. İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi, Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Arşivi, Lexicon Dolabı. : Torunu Feyzi Fezyioğlu ile yapılan görüşme (Temmuz 1998).

Önce ve daima çalışmayı kendine düstur edinmiş olan Feyzi Paşa'yı, talebesi Dr. Neşet Ömer "adil, vicdanlı, görevine sadık, asla şikâyet etmeyen, daima çalışan ve kendini yenileyen bir insan" olarak tanımlamaktadır. Türkiye'de klinik tıbbı kurma şerefine sahip olduğu söylenen⁴ Feyzi Paşa'yı, halk dönemin Lokman Hekimi olarak kabul etmiş ve teşhislerindeki isabetlerinden dolayı "röntgen Feyzi" yakıştırmasında bulunmuştur⁵. İç hastalıkları eğitim ve öğretimi kadar, salgın hastalıklarla mücadele konusunda gösterdiği gayret ve başarılar onu ölümsüz kılmıştır.

Tahsil Hayatı

İlk ve orta öğrenimini İzmit'te tamamladıktan sonra, lise tahsilini İstanbul-Şehzadebaşı'nda tamamlamış olan Feyzullah İzmidî, 1860 (1276) yılında Halıcıoğlu'nda bulunan Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye'ye girmiş ve 27 Haziran 1871'de birincilikle ve tabip yüzbaşı rütbesiyle mezun olmuştur.

29 Temmuz 1871 tarihinde Haydarpaşa Askeri Hastanesi'ne tatbikat ve ameliyat deneyimi kazanmak üzere muavin tabip olarak atanmıştır. Burada gösterdiği başarılar ve arkadaşları tarafından sevilen, sayılan bir genç olması, Dr. Feyzi'nin gelecek vaat ettiği kanısını yaratmış, bu nedenle de Avrupa'ya tahsile gitmesi önerilmiştir.⁶

Zeki, çalışkan, iyi ahlaklı, sevilen bir insan olan Dr. Feyzi, yurtdışına gönderileceklerin katıldığı sınavı (28 Aralık 1872) da birincilikle kazanmış ve Türk hükümeti tarafından iç hastalıkları (emraz-ı dâhiliye) ihtisası yapmak üzere 3 Şubat 1873'te Paris'e gönderilmiştir.⁷

Paris Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde öğrenimi sırasında gösterdiği başarılarından dolayı 1873'te Sol Kolağası, 1875'te ise Sağ Kolağası rütbelerini almıştır. Hocası Prof. Dr. Behier ve Paris Tıp Fakültesi'ndeki diğer hocalarının karşısında ihtisas sınavını üstün bir başarıyla verdikten sonra, klinik muallimliği yapmaya hak kazanmıştır.⁸

Meslek Hayatı

Dr. Feyzi Paşa'nın kırk yıllık meslek yaşamı, 13 Ağustos 1876 tarihinde Paris'ten İstanbul'a dönüşüyle başlamaktadır. Döndükten hemen sonra Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye (Askerî Tıp Okulu)'de emraz-ı dâhiliye (iç hastalıkları) muallimliğine getirilmiştir. 24 Ocak 1877'de binbaşılığa terfi eden Dr. Feyzi, (1880) Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye (Sivil Tıp Okulu)'ye de seririyat-ı dâhiliye (dâhiliye kliniği) muallim muavini (doçent) olarak atanmıştır. Bir sene sonra da Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'de

4 Ömer Neşet, Doktor Feyzi Paşa (1261-1243). Darulfünun Tıp Fakültesi Mecmuası. Cilt: 5, Sayı:7, sayfa: 509-510, 511, Eylül 1339

5 Torunu Feyzi Fezioğlu ile yapılan görüşme (Temmuz 1998).

6 Unat Ekrem Kadri, Samastı, Mustafa: Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye. İÜ Cerrahpaşa Tıp Fak.Yayın no: 3598, İstanbul, 1990, sayfa:10, 19,27; Unat, Ekrem Kadri: Muallim Doktor Feyzi Paşa (1845-1923). Tıp Tarihi Araştırmaları. Sayı:4, sayfa: 127-133, 1990; Rıza Tahsin: Mirat-ı Mekteb-i Tıbbiye. Birinci Kitap. Dersaadet, 1328, sa:210-211.

7 Kazancıgil, a.g.e., s.119; Neşet a.g.m., s. 509-510, 511.

8 Neşet a.g.m., s. 509-510, 511.; Unat, Ekrem Kadri: Muallim Doktor Feyzi Paşa (1845-1923). Tıp Tarihi Araştırmaları. Sayı:4, sayfa: 127-133, 1990

seririyat-ı dâhiliye muallimi Dr. Şemsi Beyin ölümü üzerine seririyat-ı dâhiliye muallimliğine (profesör) yükseltmiştir.⁹

Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye'de emraz-ı dâhiliye (iç hastalıkları) hocalığından başka, teşhis-i marazi muallimliğine ve 1877'de ise, askerî ve sivil tıp okullarında hıfzısıhha (halk sağlığı) muallimliğine de başlamıştır.¹⁰ 1878 yılında İstanbul'da göçler sonucu ortaya çıkan tifüs salgınında Gülhane Hastanesi'nde ve Kadın Muhacir Hastanesi'nde bulunan muhacirlerin tedavisine memur edilmiş ve gösterdiği üstün gayretlerinden dolayı bir derece terfi ile taltif edilmiştir. Ardından İzmir'de ve Adapazarı'nda çıkan salgınlarla baş etmesi için Doktor Feyzullah İzmidî görevlendirilmiş ve tüm bu görevleri başarıyla tamamladığı için çeşitli terfi ve madalyalarla (16 kez) ödüllendirilmiştir.

1914 yılında da tıp kitapları yazdığı ve çevirdiği için birinci dereceden bir kıta Maarif Nişanı ile taltif edilmiştir.¹¹ Ayrıca 1901 yılında Dr. Ferik Feyzi Paşa'nın eşine birinci rütbeden Şefkat Nişanı verilmiştir.¹²

13 Kasım 1890 perşembe akşamı Almanya'da Dr. Koch'un verem hastalığına dair keşfi ve ilacının bulunması üzerine, bu ilacın etkisi hakkında incelemede bulunmak üzere kurulan komisyonla Almanya'ya gitmiştir. Buradaki çalışmaları nedeniyle de 8 Ağustos 1890 tarihinde Dr. Fevzi mirlivalığa (general) yükseltilmiştir. 30 Ocak 1891 tarihinde Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye'ye üye olan Dr. Fevzi, 10 Ekim 1893 tarihinde Şehremaneti'nde oluşturulan "Umumi Hıfzısıhha Komisyonu"na üye seçilmiştir. O tarihlerde İstanbul'da ortaya çıkmış olan kolera salgını üzerine de "Belediye Daireleri Sıhhiye Heyetleri"ne müşavir tabip olarak atanmıştır.

Ünü yurt dışına taşımış olan Dr. Feyzullah İzmidî, Karadağ prensini tedavi etmek üzere Karadağ kralı tarafından Çetine'ye davet edilmiştir. Tedavisindeki başarıdan ötürü Karadağ Kralı, Feyzullah İzmidî'ye birinci rütbeden Danilo ödülü vermiş ve 3 Mayıs 1896 yılında yurda dönüşünde de Mirliva Feyzi Paşa Ferikliğe (korgeneral) terfi ettirilmiş, Altın Liyakat Madalyası ile taltif edilmiştir. Feyzullah İzmidî'nin, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın kerimesi Zeynep Kamil'in özel hekimliğini yaptığı da bilinmektedir.¹³

9 Kazancıgil, a.g.e., s.119; Neşet a.g.m., s. 509-510, 511.; Fevzi Paşa Dosyası.İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Arşivi; Doktor Besim Ömer: Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye-i Şahane, Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane. Nevsali Afiyet (Salname-i Tıp). İkinci sene, Alem Matbaası - Ahmed İhsan ve Şürekası, İstanbul, 1316, sayfa:28, 29, 38

10 Fevzi Paşa Dosyası.İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Arşivi.; Muallim Fevzi Paşa: Maraz-ı Mergazi (sıtma). Derleyen: Dr. Asım Bey. Tanin Matbaası, İstanbul, 1329

11 Muallim Fevzi Paşa: Maraz-ı Mergazi (sıtma). Derleyen: Dr. Asım Bey. Tanin Matbaası, İstanbul, 1329

12 Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Taltifat İradeleri. 11, 10.R.1332

13 Nuran Yıldırım: Dr. Fevzi Paşa (1842-1923). Fevzi Paşa Dosyası. İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi, Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Arşivi, Lexicon Dolabı; Avni Öztüre: İzmit Tarihi. Çeltük Matbaası, İstanbul, 1969, sayfa: 192-193

Hizmetleri

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane (Askerî Tıp Okulu)'de ve Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye (Sivil Tıp Okulu)'de dâhiliye ve nöroloji hocalığının yanı sıra tıp eğitiminin iyileştirilmesine, tıp eğitiminin Türkçeleştirilmesine, Şam Tıp Mektebi'nin açılışına, salgın hastalıklarla mücadeleye yaptığı değerli katkılar, onun bitmek tükenmek bilmeyen çalışma azmini göstermesi açısından önemlidir.

Tıp Eğitime Katkıları

Ayrıntılardan kaçınarak, öğrencinin konuyu anlayabilmesi için vakalar kullanarak ders vermesi, tüm öğrencileri tarafından beğeniyle karşılanmış ve pek çok öğrencisinin kendisi için "en iyi tıp hocası" tanımlamasına neden olmuştur. Hastaya doğru tanı koyabilmek için hastadan ayrıntılı hastalık bilgisi alınmasını, doğru tedavi için ise; tıptaki gelişmeleri yakından izlemek gerektiğini savunmuştur.

Dr. Feyzi Paşa, 1903 (1319) yılında Şam'da baş gösteren kolera salgını ile mücadele için görevlendirildiğinde, Şam Tıbbiyesi'ni kurma görevini de üstlenmiştir.¹⁴ Hem kolera ile savaşını, hem de Şam Tıbbiyesi müdür vekili ve ders nazırı sıfatıyla tıbbiye açma çalışmalarını bir arada sürdüren Fezzullah İzmîdî, Şam'da Salihye caddesinde bulunan komiser Ahmed Efendi'nin konağını kiralayarak, 5 Ekim 1903 (22 Eylül 1319) tarihinde törenle Şam Tıbbiyesi'ni açmıştır.¹⁵

Salgın Hastalıklarla Mücadelesi

Dr. Fevzi Paşa, Paris'ten döndükten bir yıl sonra (1878/1294) Türk-Rus Savaşı sonrası Balkanlardan İstanbul'a gelen göçmenler için hizmet veren muhacir hastanelerinde ve yaralı askerlerin bakıldığı Gülhane Hastanesi'nde çalışmaya başlamış, bu arada göçmenler arasında ortaya çıkan tifüs salgınıyla mücadele etmiştir.¹⁶ Bundan sonra da Anadolu'da çıkan pek çok salgın hastalıkla mücadele için görevlendirilmiştir.¹⁷

14 Feyzi Paşa Dosyası. İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi, Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Arşivi, Lexicon Dolabı; Neşet *a.g.m.*, s.509-510, 511; Feyzi Paşa Dosyası.İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Arşivi.

15 Neşet *a.g.m.*, s.509-510, 511.

16 Neşet *a.g.m.*, s.509-510,511.; Unat, Ekrem Kadri: Muallim Doktor Feyzi Paşa (1845-1923). Tıp Tarihi Araştırmaları. Sayı:4, sayfa: 127-133, 1990.; Feyzi Paşa Dosyası.İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Arşivi.

17 Doktor Neşet Ömer: Muallim Dr. Feyzi Paşa. Osmanlı Seririyat Mecmuası. Sene:4, No:1, sayfa: 2, YIL ?

Feyzullah İzmidî, sıtma dersleri sırasında; 1910 yılında Adapazarı'nda çıkan salgın hastalıkta görevlendirilmesiyle ilgili olarak da şunları anlatmaktadır; “pek çok ölüme neden olan salgın bir hastalığın ne olduğunun belirlenmesi için yörede araştırma yapmak üzere görevlendirilmişim (1 Mart 1908/ 27.1.1326). Zaten İzmitli olduğum için o yöreyi iyi bilirim. Yaptığım muayenelerde pek çok hastada dalak büyümesi, sıtma kaşeksisi ve nezle pnömonisi gördüm. Ölenlerin çoğu saraydan ihraç edilen genç kadınlardı. Bunların ölüm sebebinin zatürre ve sıtma olduğunu anladım”.¹⁸

Sıtmayla mücadele ederken tıbbi tedavide görülen başarısızlık durumuyla nasıl baş ettiğini de şöyle anlatmaktadır; “halk sıtma için kinin türevi olan sulfato denilen ilacı kullanıyordu. Yeterli oranlarda almış olmalarına karşın, hastalar iyileşmiyordu. Bu tozdan bir miktar alıp mektepte tahlil ettirdim ve içinde çok az kinin bulunduğunu gördüm. Bu duruma acil çözüm bulmak gerekiyordu. İlk aklıma gelen çare zeytin yaprağı oldu. İzmit'e yazdım, çuvalla zeytin yaprağı getirttim. İlk talebem olan Selami Paşa da memleketi olan Bursa'dan yeterli miktarda getirtmişti. Bu zeytin yaprağından yaptığımız hülasayı hastalara verdik. Hastalar zeytin yaprağı tedavisiyle iyileşmeye başladılar” demektedir.¹⁹

Veremle mücadele için 1890 yılında Koch'un bulduğu tüberkülin tedavisini incelemek üzere Sultan Abdulhamit tarafından Berlin'e gönderilen Dr. Fevzi Paşa, Dr. Horasancı, Dr. Naim ve Dr. Düring'den oluşan resmî komisyon, dönüşte “tüberkülin” tedavisinin özellikleri hakkında bir rapor hazırlanmıştır.²⁰ 1904 (1320) tarihli Nevsal-i Afiyet'te de Dr. Fevzi Paşa'nın da katıldığı verem kongresinin sonuçları yayınlanmıştır. Veremden korunma yolları üzerinde durulan yazıda, özellikle çocukların bu hastalıktan nasıl korunacağı konusunda ayrıntılı bilgiler verilmektedir.²¹

Feyzullah İzmidî'nin Eserleri

Fevzi Paşa Vakayî-i Tıbbiye'nin en eski yazarlarından olup görevlendirildiği salgınlarla ilgili layihaları (İzmir, Şam ve Adapazarı) ve raporları bulunmaktadır. Vakayî-i Tıbbiye'de Şam Tıbbi Topografisi ile ilgili bir yazısı yayınlanmış ve 1888 (1304) yılında Rakel'in eserini “Usul-u Teşhis-i Marazî” adıyla tercüme etmiş ve 1088 sayfa olarak basılmıştır. 1889 (1305) yılında da Adolf Strumpell'in kitabını “İlm-i Emraz-ı Dâhiliye” adıyla ilk cildini, ikinci cildini ise; 1890 (1306) yılında yayınlamıştır. 1893'te yayınlanan Emraz-ı A'za-yı Hazmiye (Sindirim Sistemi Hastalıkları)'yi ve 1909 yılında yayınlanan Kilyeteyn, Huveyzateyn ve Mesane Emrazı (Böbrekler, İshaller ve Mesane hastalıkları) adlı eserleri bulunmaktadır.²²

18 Kazancıgil, *a.g.e.*, s.119; Muallim Fevzi Paşa: Maraz-ı Mergazi (sıtma). Derleyen: Dr. Asım Bey. Tanin Matbaası, İstanbul, 1329

19 Kazancıgil, *a.g.e.*, s.119; Muallim Fevzi Paşa: Maraz-ı Mergazi (sıtma). Derleyen: Dr. Asım Bey. Tanin Matbaası, İstanbul, 1329

20 Neşet *a.g.m.*, s. 509-510, 511.; Nuran Yıldırım: Dr. Fevzi Paşa (1842-1923). Fevzi Paşa Dosyası. İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi, Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Arşivi, Lexicon Dolabı; Akil Muhtar Özden: Dr. Fevzi Paşa. Üçüncü Mintika Etibba Odası Gazetesi.1943, sayfa: 3

21 Doktor Besim Ömer: Beynelmillel Verem Kongresi. Nevsali Afiyet (Salname-i Tıp). Üçüncü sene, Matbaa-ı Ahmed İhsan ve Şürekası, 1320, sayfa: 105-126

22 Kazancıgil, *a.g.e.*, s.119; Neşet *a.g.m.*, s. 509-510, 511.;Fevzi Paşa Dosyası.İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Arşivi.; Rıza Tahsin: Mirat-ı Mekteb-i Tıbbiye. Birinci Kitap. Dersaadet, 1328, sa:210-211.; Nuran Yıldırım: Dr. Fevzi Paşa (1842-1923). Fevzi Paşa Dosyası. İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi, Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Arşivi, Lexicon Dolabı.; Doktor Neşet Ömer: Muallim Dr. Fevzi Paşa. Osmanlı Seririyyat Mecmuası. Sene:4, No:1, sayfa: 2, YIL ? .; Başbakanlık Osmanlı Arşivi . Taltifat İradeleri. 41, 20.ZA.1313.; Doktor Besim Ömer: Efkâr-ı Batıla. Nevsali Afiyet (Salname-i Tıp). Dördüncü kitap, Matbaa-ı

Ayrıca, 1914 yılında asistanı Dr. Asım Arar tarafından kaleme alınmış olan sıtma ders notları Maraz-ı Merzagi (Sıtma) adıyla yayınlanmıştır.²³

Usul-i Teşhis-i Marazi: 1888 (1304) yılında İstanbul'da Mahmud Bey Matbaası'nda basılmış olan 1088 sayfalık eserin ön kapağında; kitabın yazarının Paris hastaneleri etibbasından ve Darulfünun-u Tıbbiye'de muallim muavini Doktor Rakel olduğu ve Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye üyesi, Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye-i Şahane'de emraz-ı dâhiliye, Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane'de seririyat-ı dâhiliye muallimi, dördüncü mecidiye nişanına ve sanayi madalyasına sahip Doktor Miralay Feyzullah İzmidî tarafından çevrildiği yazmaktadır. Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye'nin onayı ve Maarif Nezareti'nin ricası üzerine basıldığı bildirilen kitabın, Fransızca 6. baskısından çevrilmiş olduğu ve eserin 99 şekil içerdiği belirtilmektedir.²⁴

İlm-i Emraz-ı Dahiliye (1. Cilt): 1889 (1305) yılında İstanbul, Mahmud Bey Matbaası'nda basılmış olan 1030 sayfalık eserin ilk cildinin ön kapağında kitabın yazarının Leipzig Darulfünü-u Seririyat Nazırı ve muallimi Doktor Adolf Strumpel olduğu, Almandan Fransızcaya Josef Şaram, Fransızcadan Türkçeye ise, Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye üyesi, Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye-i Şahane'de emraz-ı dahiliye, Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane'de seririyat-ı dahiliye muallimi üçüncü rütbe mecidiye nişanına ve sanayi madalyasına sahip Doktor Miralay Feyzullah İzmidî tarafından çevrildiği bildirilmektedir. Diğer eserlerinde olduğu gibi Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye'nin onayına ve Maarif Nezareti'nin ricasını haiz olduğu belirtilmektedir.²⁵

İlm-i Emraz-ı Dahiliye (2. Cilt): 1899 (1306) yılında İstanbul, Mahmud Bey Matbaası'nda basılmış olan 1305 sayfalık eserin ikinci cildinin ön kapağında kitabın yazarının Leipzig Darulfünü-u Seririyat Nazırı ve muallimi Doktor Adolf Strumpel olduğu ve Josef Şaram tarafından Almandan Fransızcaya çevrildiği, Fransızcadan Türkçeye çevirenin ise; Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye üyesi ve Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye-i Şahane'de emraz-ı dahiliye, Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane'de seririyat-ı dahiliye muallimi üçüncü rütbe mecidiye nişanına ve imtiyaz nişanının gümüş madalyasıyla sanayi nefise madalyasına sahip Doktor Miralay Feyzullah İzmidî olduğu yazmaktadır. Diğer eserlerinde olduğu gibi Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye'nin onayına ve Maarif Nezareti'nin ricasını haiz olduğu belirtilmektedir.²⁶

Ahmed İhsan, 1322, sayfa: 220.

23 Muallim Feyzi Paşa: Maraz-ı Mergazi (sıtma). Derleyen: Dr. Asım Bey. Tanin Matbaası, İstanbul, 1329

24 Rakel: Usul-u Teşhis-i Marazi (Çeviren: Doktor Miralay Feyzullah İzmidî). Mahmud Bey Matbaası, Dersaadet, 1304

25 Adolf Strumpel. İlm-i Emraz-ı Dahiliye (Çeviren: Doktor Miralay Feyzullah İzmidî). Cild ewel. Mahmud Bey Matbaası, Dersaadet, 1305

26 Adolf Strumpel. İlm-i Emraz-ı Dahiliye (Çeviren: Doktor Miralay Feyzullah İzmidî). Cild sani. Mahmud Bey Matbaası, Dersaadet, 1306

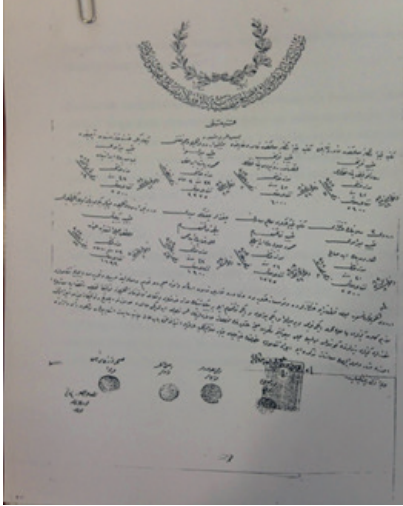

Maraz-ı Mergazi (Sıtma): 1914 (1329) yılında İstanbul, Tanin Matbaası'nda basılmış olan eserin ön kapağında; Osmanlı Tıp Fakültesi birinci seririyat-ı dahiliye muallimi Feyzi Paşa hazretlerinin seririyat derslerinden, seririyat (klinik) asistanı doktor Asım Bey tarafından cem edilmiştir, yazmaktadır.²⁷

Sıtmanın tanımının, bulaşma yollarının, laboratuvar bulgularının, kliniği ve tedavisinin anlatıldığı kitapta, hastalığın yayılmasına neden olan sineklerin (anofel) hastalığın yayılmasında nasıl rol oynadıkları da anlatılmaktadır. Her bir kuramsal bilgiyi kendi deneyimleri ile canlandırılan Feyzullah İzmidî, ülkemizde ve Avrupa'da sıtmanın yaygın olarak görüldüğü yerleri bildirmektedir. Ülkemizin

hemen her tarafında görülen sıtmayla mücadele için böyle bir tedbir ile tahaffuzhaneye eşit derecede ihtiyaç vardır" demektedir.²⁸

Emekliliği

18 Mayıs 1910 tarihinde yaşının ilerlemesini gerekçe göstererek askeriyeden emekliliğini talep etmiş olan Dr. Feyzi Paşa, 24 Mayıs 1910 tarihinde 6566 kuruş ile emekliliğe ayrılmıştır. Emekliliğinden 13 yıl sonra da 24 Ekim 1923 (25 Teşrinievvel 1339), Çarşamba günü İstanbul-Şehzadebaşı, Fevziye Mahallesi, Fevziye Caddesi'ndeki evinde üremiden yaşamını yitirmiştir. Perşembe günü Şehzade Camisi'nden alınan Doktor Feyzullah İzmidî, öğrencilerinin omuzlarında Unkapanı'na, oradan özel feribotlarla Harem'e ve son olarak da Üsküdar'da Karacaahmet Mezarlığı'na taşınmıştır. Karacaahmet Türbesi'nin yanına defnedilmiştir.

Bu gayretli ve başarılı hekimimizi doğduğu yerde adını yaşatmak, böylece ona olan şükran duygularımızı göstermek için Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver, 25 Kasım 1957 tarihinde İzmit Belediyesi Başkanlığı'na bir dilekçe yazmıştır. Süheyl Ünver Hoca, dilekçesinde Prof. Dr. Feyzi Paşa'nın önemini bildirdikten sonra, İzmit'in büyük caddelerinden birisine isminin verilmesini önerir. İzmit Tarihi'nin yazarı Avni Öztüre, "hocanın isteği üzerine aynı yıl İzmit Şehir Meclisi'nin aldığı bir kararla Mehmet Ali Paşa'ya giden caddeye "Feyzi Paşa" adı verildiğini"²⁹ yazmasına karşın, şu anda İzmit'te bu isimde bir cadde bulunmamaktadır. Büyükşehir belediyesi arşivlerinde ise bu tarihlere ait belgeler bulunmamaktadır.

Fakat 1955-1958 tarihleri arasında İzmit Belediyesi Başkanlığı yapmış olan Sn. Osman Gençal'ın özel arşivinden elde ettiğimiz belediye meclis kararları tutanağının bir örneği bu karmaşıklığa ışık tutmaktadır. 5 Mart 1957 tarihinde Belediye Reisi Osman Gençal'ın başkanlığında yapılan mutat toplantıda alınan 13. karar şöyle açıklanmaktadır: "İzmit'in bir asır önce yetiştirdiği büyük ve meşhur evladından biri olan ve Tıbbiye mektebinin yarım

27 Muallim Feyzi Paşa: Maraz-ı Mergazi (sıtma). Derleyen: Dr. Asım Bey. Tanin Matbaası, İstanbul, 1329

28 Muallim Feyzi Paşa: Maraz-ı Mergazi (sıtma). Derleyen: Dr. Asım Bey. Tanin Matbaası, İstanbul, 1329

29 Feyzi Paşa Dosyası.İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Arşivi.; Avni Öztüre: İzmit Tarihi. Çeltük Matbaası, İstanbul, 1969, sayfa: 192-193

asır önce de en değerli hocası bulunan İzmitli Fevzi Paşa olup son zamanlarda şehrimizde müşahede ettikleri büyük imar gelişmeleri hasebiyle en büyük caddelerden birine (Doktor Fevzi Paşa) isminin verilmesi çok yerinde bir kadirşinaslık olacağına dair Tıp Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü'nün 25.11.1956 tarih ve 71 sayılı yazısı ile Doktor Fevzi Paşa'nın tercüme hali olup okundu. İzmit'te doğmuş ve memleketin yetiştirdiği bu güzide evladının ismine izafeten lise önünde açılacak merasim meydanına (Doktor Fevzi Paşa) meydanı olarak adlandırılmasına ittifakla karar verilmiştir.”

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı ile iletişime geçerek, Feyzullah İzmidî'nin isminin doğum yerinde yaşatmakla ilgili hocanın bu dileğini tekrarlamayı bir görev bildik.

Alaturka müzikten çok hoşlanan Dr. Feyzi Paşa'nın kendi not defterinde yer alan mısraları aktarıyorum:

Girilir ağlayarak işte hayat

Çıkılır inleyerek işte memat

Böyle bir dehri denide artık rahat umulur mu

Heyhat...

Kiminin zevkini dert üstüne eyler şu melek

Kimisi hanei vahdette kalır ah ederek

Kimisi seyre çıkar atlası diba ederek

Kimisi mendil bulamaz didei eşkin silecek

KAYNAKLAR

- Adolf Strumpel, İlm-i Emraz-ı Dahiliye (Çeviren: Doktor Miralay Feyzullah İzmidi). Cild evvel. Mahmud Bey Matbaası, Dersaadet, 1305.
- Adolf Strumpel, İlm-i Emraz-ı Dahiliye (Çeviren: Doktor Miralay Feyzullah İzmidi). Cild sani. Mahmud Bey Matbaası, Dersaadet, 1306.
- Akil Muhtar Özden, Dr. Feyzi Paşa. Üçüncü Mıntıka Etibba Odası Gazetesi.1943.
- Avni Öztüre, İzmit Tarihi. Çeltük Matbaası, İstanbul, 1969.
- Aykut Kazancıgil, Tıp Fakültesi Tarihçesi (Mirat-ı Mekteb-i Tıbbiye). Cilt I. Özel yayınlar, İstanbul, 1991.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Taltifat İradeleri. 11, 10.R.1332.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Taltifat İradeleri. 41, 20.ZA.1313.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Taltifat İradeleri. 43, 13.Z.1318.
- Doktor Besim Ömer, Beynelmilel Verem Kongresi. Nevsali Afiyet (Salname-i Tıp). Üçüncü sene, Matbaa-ı Ahmed İhsan ve Şürekası, 1320.
- Doktor Besim Ömer, Efkar-ı Batıla. Nevsali Afiyet (Salname-i Tıp). Dördüncü kitap, Matbaa-ı Ahmed İhsan, 1322.
- Doktor Besim Ömer, Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye-i Şahane, Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane. Nevsali Afiyet (Salname-i Tıp). İkinci sene, Alem Matbaası - Ahmed İhsan ve Şürekası, İstanbul, 1316.
- Doktor Neşet Ömer, Muallim Dr. Feyzi Paşa. Osmanlı Seririyat Mecmuası. Sene:4, No:1, YIL ? .
- Ekrem Kadri Unat, Muallim Doktor Feyzi Paşa (1845-1923). Tıp Tarihi Araştırmaları. Sayı:4, 1990.
- Ekrem Kadri Unat, Samastı, Mustafa: Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye. İÜ Cerrahpaşa Tıp Fak.Yayın no: 3598, , İstanbul, 1990
- Feyzi Paşa Dosyası. İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi, Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Arşivi, Lexicon Dolabı.
- Feyzi Paşa Dosyası.İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Arşivi.
- Muallim Feyzi Paşa: Maraz-ı Mergazi (sıtma). Derleyen: Dr. Asım Bey. Tanin Matbaası, İstanbul, 1329.
- Neşet Ömer: Doktor Feyzi Paşa (1261-1243). Darulfünun Tıp Fakültesi Mecmuası. Cilt: 5, Sayı:7, Eylül 1339.
- Nuran Yıldırım: Dr. Feyzi Paşa (1842-1923). Feyzi Paşa Dosyası. İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi, Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Arşivi, Lexicon Dolabı.
- Rakel: Usul-u Teşhis-i Marazi (Çeviren: Doktor Miralay Feyzullah İzmidi). Mahmud Bey Matbaası, Dersaadet, 1304.
- Rıza Tahsin, Mirat-ı Mekteb-i Tıbbiye. Birinci Kitap. Dersaadet, 1328.